

GLOBALASHUV SHAROITIDA INSON KAPITALINI
SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Yusupova Dilrabo Qahramon qizi

Andijon Davlat Universiteti

Huquq – iqtisod fakulteti

Inson resuslarini boshqarish yo'nalishi

1-bosqich 102-gurux talabasi

Hozirgi yangi davrning eng muhim ustuvor xususiyatlari, avvalo, mamlakatimizda davlat va boshqaruv organlari, barcha rahbarlar bundan buyon o'z faoliyatini “Inson – jamiyat – davlat” va “Inson qadri uchun” degan ezgu tamoyillar asosida olib borishida aks etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Sh.M.Mirziyoyev¹

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada globallashuv sharoitida inson kapitalini shakllantirish omillariga bag'ishlangan bo'lib, O'zbekistonning yangi rivojlanish bosqichida (Yangi O'zbekiston strategiyasi doirasida) inson kapitalini rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi. Inson kapitali innovatsion iqtisodiyot, raqobatbardoshlik va mamlakat taraqqiyotining asosiy omili sifatida ko'riladi. Shuningdek, Prezident Shavkat Mirziyoyevning ta'lim, ilm-fan va innovatsiyalarga oid qarashlari, O'zbekistonning tarixiy ilmiy merosi (Xorazm Ma'mun akademiyasi, Mirzo Ulug'bek madrasasi va boshqalar), so'nggi yillardagi ta'lim islohotlari (yangi Konstitutsiyada ta'lim va o'qituvchi maqomining mustahkamlanishi, qamrov darajasining oshishi, oliy ta'lim muassasalari sonining ko'payishi, chet tillari o'qitishning rivojlanishi) tahlil qilinadi. Muallif ta'lim-tarbiya va ilm-ma'rifatni milliy rivojlanishning tayanch ustuni sifatida baholaydi hamda ajdodlar merosini zamonaviy islohotlar uchun ilhom manbai deb hisoblaydi.*

¹ Sh.M.Mirziyoyev. Vatan va xalq haqida o'ylar. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2025. – B. 30-35

Kalit so'zlar: *Inson kapitali, globallasuv, innovatsion rivojlanish, ta'lim islohotlari, Yangi O'zbekiston, ilm-fan, oliy ta'lim, o'qituvchi maqomi, raqobatbardoshlik, axborot texnologiyalari, tarixiy meros*

Abstract. *This article is devoted to the factors of human capital formation in the context of globalization and emphasizes the importance of human capital development at a new stage of Uzbekistan's development (within the framework of the New Uzbekistan Strategy). Human capital is considered as the main factor of an innovative economy, competitiveness, and the country's development. Also analyzed are the views of President Shavkat Mirziyoyev on education, science and innovation, the historical scientific heritage of Uzbekistan (Khorezm Mamun Academy, Mirzo Ulugbek Madrasah, etc.), educational reforms of recent years (strengthening the status of education and teachers in the new Constitution, increasing the level of coverage, increasing the number of higher educational institutions, the development of foreign language teaching).*

Keywords: *Human capital, globalization, innovative development, educational reforms, New Uzbekistan, science, higher education, teacher status, competitiveness, information technologies, historical heritage*

Аннотация. *Данная статья посвящена факторам формирования человеческого капитала в контексте глобализации и подчеркивает важность развития человеческого капитала на новом этапе развития Узбекистана (в рамках Стратегии Нового Узбекистана). Человеческий капитал рассматривается как основной фактор инновационной экономики, конкурентоспособности и развития страны. Также проанализированы взгляды Президента Шавката Мирзиёева на образование, науку и инновации, историческое научное наследие Узбекистана (Хорезмская академия Маъмуна, медресе Мирзо Улугбека и др.), образовательные реформы последних лет (укрепление статуса образования и учителей в новой Конституции, повышение уровня охвата, увеличение числа высших учебных заведений, развитие преподавания иностранных языков). Автор оценивает образование*

и просвещение как столп национального развития и рассматривает наследие предков как источник вдохновения для современных реформ.

Ключевые слова: *Человеческий капитал, глобализация, инновационное развитие, образовательные реформы, Новый Узбекистан, наука, высшее образование, статус учителя, конкурентоспособность, информационные технологии, историческое наследие*

Kirish.

Globalashuv transformatsiyalari sharoitida inson kapitalining innovatsion rivojlanishining zamonaviy paradigmasi mamlakat raqobatbardoshligini oshirishning asosiy vositasi bo'lib, davlat rivojlanishining innovatsion va investitsion modelini ishlab chiqishda muhim omil hisoblanadi. "Bu ishlardan asosiy maqsad mamlakatimizda inson kapitalini rivojlantirish. Xomashyo va uni qayta ishlash bilan uzoqqa borib bo'lmaydi. Qolaversa, ishlab chiqarishda qo'shimcha qiymat olish uchun innovatsiyalar kerak. Shu bois ilm-fan taraqqiyotimizning muhim yo'nalishi bo'ladi, – dedi, Shavkat Miromonovich Mirziyoyev."².

Shu jumladan, ilmiy va texnologik taraqqiyot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan inson kapitali aql, bilim, ko'nikma, tajriba va kasbiylik tashuvchisi sifatida markaziy o'rin egallab kelmoqda. Inson taraqqiyoti - inson ta'lim darajasi, madaniyati, aqliy va ruhiy yetuklikka olib keladigan sifat va miqdoriy o'zgarishlarning uzluksiz jarayonidir.

Asosiy qism

O'zbekistonning dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lishiga erishish, ilm-fan, ta'lim-tarbiya va sog'liqni saqlash tizimlarini jadal rivojlantirish orqali jamiyatda inson kapitalini yuksaltirish mumkin.

Bugun O'zbekiston tom ma'noda yangi Renessans markaziga aylanmoqda. Zotan, har qanday islohot va o'zgarishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish, mamlakatning siyosiy, huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa sohalarda

² <https://president.uz/uz/lists/view/2604>

raqobatbardosh bo'lishini ta'minlash uchun chuqur bilim va tafakkurga ega insonlarga ehtiyoj juda baland.

Ajdodlarimiz insoniyat taraqqiyoti va mamlakat ravnaqi borasidagi ahamiyati haqida ko'plab risolalar bitganlar. IX – X asrlardayoq yurtimizning Samarqand, Buxoro, Termiz, Farg'ona kabi shaharlarda qator maktab – u madrasalar faoliyat ko'rsatgan. Ayniqsa, Xorazm Ma'mun akademiyasi o'sha kezlarda nafaqat mintaqamiz, balki butun musulmon olamida eng yirik ilm-ma'rifat markazlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Yana bir ahamiyatli tomoni, bir qator tarixchi olimlar, ilm-fan namoyondalari va xalqaro ekspertlarning qayd etishicha, hozirgi Samarqand davlat universiteti o'rta asrlarda tamal toshi qo'yilgan Mirzo Ulug'bek madrasasining vorisi hisoblanadi.

O'z davrining oliy dargohlari hisoblangan bunday madrasalarda ta'lim olgan zakiy va donishmand bobolarimizdan qiymati hech qanday mezon bilan o'lchab bo'lmaydigan bebaho ma'naviy xazina – qariyb 100 mingta qo'lyozma va toshbosma asarlar bizga meros qolgan.

Keyingi yillarda dunyoning turli chekkalaridan yana yuzlab noyob qo'lyozmalar yurtimizga qaytarildi. Shuningdek, matematika, astronomiya, fizika, kimyo, geodeziya, farmakologiya, tibbiyot, tarix, geografiya, falsafa, madabiyat, san'at, arxitektura, va fiqhga doir yana qanchadan qancha qimmatli manbalar aniqlanib, tegishli ilmiy muassasalarga topshirilmoqda.

Bir o'ylab ko'raylik, jahon sivilizatsiyasi rivojiga ulkan hissa qo'shgan ajdodlarimiz ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasida yuksak cho'qqilarga qanday erishganlar?

Ular, eng avvalo, jaholatga qarshi ma'rifat bayrog'ini baland ko'tarib, o'z aql-zakovati va salohiyatini bashariyat yaratgan ilm-fan yutuqlarini chuqur o'rganish va yanada boyitishga bag'ishlagani uchun, ana shunday baland maqomga sazovor bo'lishgan. Binobarin, shunday ekan, ularning betakror ilmiy-ma'naviy merosi biz

uchun doimiy harakatdagi hayotiy dasturga aylanishi, barchamizga kuch-quvvat va ilhom bag'ishlashi lozim.³

Biz Yangi O'zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilgan ekanmiz, bunga faqatgina ilm-ma'rifat va inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan islohotlarni jadallshtirish hamda innovatsion iqtisodiyotga o'tish orqali erishish mumkinligini unutmasligimiz zarur.

Shu ma'noda, bundan buyon bilim, ta'lim va tarbiya – Yangi O'zbekistonning tayanch ustunlariga aylanishi shart. Bugun barcha sohalarda tarqqiyot sari yuz tutayotgan jonajon Vatanimiz uchun bilimli, tajribali va har tomonlama yetuk kadrlar suv va hvodek zarur.

Biz oldimizga qo'ygan ulug'vor maqsadlarimizga erishish yo'lida eng zamonaviy texnika va texnologiyalarni o'zlashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy hayotimizga axborot va raqamli texnologiyalarni keng joriy qilish hamda inson taraqqiyotiga xizmat qiladigan har qanday ilg'or g'oyalarni o'zlashtirishga qaratilgan pragmatic siyosatimizni izchil davom ettiramiz.

So'ngi yillarda qator farmon va qarorlar qabul qilinib, bu borada mustahkam zamin yaratildi. Maktabgacha ta'lim, umumta'lim va oliy ta'lim tizimi ham mazmun va sifat jihatdan yangilanib bormoqda. Jumladan, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizda ilk bor o'qituvchining maqomi alohida belgilanib, ta'lim tizimini rivojlantirish davlatning bosh vazifalari qatoriga kiritildi. O'qituvchilarning zahmatli mehnati jamiyat va davlatni rivojlantirish, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash hamda xalqimiz ma'naviy-ma'rifiy salohiyatini yuksaltirishning asosi sifatida, e'tirof etilgani har jihatdan o'rinli bo'ldi. Shuningdek, Asosiy qonunimizda davlat o'qituvchilarning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilishi, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi, kasbiy jihatdan o'sishi to'g'risidagi g'amxorlik qilishi ham mustahkamlanib qo'yildi.

Xo'sh, biz nega bu masalaga alohida e'tibor qaratmoqdamiz? Chunki jamiyatda o'qituvchining maqomi ko'tarilsa, o'z-o'zidan maktabning ham obro'si

³ Mirziyoyev, Shavkat Miromonovich, Hozirgi zamon va Yangi "O'ZBEKISTON", TOSHKENT: 2024. – B 59-60.

oshadi, ilm-fan, ta'lim-tarbiya sohalarining qadri va ahamiyati yuksaldi. Muallimning obro-e'tibori – millatning, butun xalqning obri-e'tiboridir.

Shu bilan birga, yangilanayotgan konstitutsiyaga:

- davlat uzluksiz ta'lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta'lim tashkilotlarining rivojlanishini ta'minlanishi;
- fuqarolar davlat ta'lim tashkilotlarida tanlov asosida davlat hisobidan oliy ma'lumot olishga haqli ekanligi hamda oliy ta'lim tashkilotlariga akademik erkinlik berilishi, ularning o'zini o'zi boshqarish, tadqiqotlar o'tkazish va o'qitish huquqidan foydalanishga oid normalar ham kiritildi.

Bunday yangiliklar mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan 685 ming nafardan ziyod pedagogning ijtimoiy mavqeyini yanada mustahkamlash, ularning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini kuchaytirish va kasbiy o'sishini ta'minlash imkoniyatlarini yaratishi bilan ham ahamiyatlidir.

So'ngi yillarda ta'lim sohasidagi islohotlar, doirasida mamlakatimizda ko'plab yangi bog'chalar, maktab va oliy o'quv yurtlari barpo etilmoqda. Ta'lim-tarbiya va ilm-fan muassasalarining moddiy-texnik bazasi, kadrlar salohiyati mustahkamlanmoqda. Darslik va o'quv qo'llanmalarining yangi, zamonaviy avlodi yaratilmoqda. Soha xodimlarining mashaqqatli mehnatini munosib qadrlash va rag'batlantirish doimiy e'tiborimiz markazida bo'lib kelmoqda.

O'zbekistonda maktabgacha, ta'lim bo'yicha qamrov darajasini 27 foizdan 72 foizga, oliy ta'limda esa 9 foizdan 42 foizga ko'paytirish, oliygohlar sonini 77 tadan 212 taga yetkazishga erishganimiz ham eng muhim yutuqlarimiz sirasiga kiradi.

Shu o'rinda nisbatan qisqa vaqt davomida ta'lim-tarbiya sohasida qabul qilingan dasturlar asosida 261 ta yangi umumiy o'rta ta'lim muassasalarini qurish, 2,5 mingta maktabni kengaytirish hisobidan qo'shimcha 700 ming o'quvchi o'rni yaratilganini ham ta'kidlash joiz. Bugungi kunda mamlakatimizda 10 ming 284 ta maktab faoliyat ko'rsatmoqda.

Maktablardagi shart-sharoit va o'qitish sifatini yaxshilash bo'yicha ham salmoqli ishlar amalga oshirildi. Shu bois har yili maktabni tamomlayotgan o'rtacha 400 ming o'quvchining 170 ming nafari oliy ta'limni davom ettirmoqda.

Ma'lumki, rivojlangan davlatlarda maktab bitiruvchilarining 50 foizidan ko'prog'i professional ta'lim muassasalariga o'qishga kiradi. Respublikamizda hozircha 208 ta maktabning yuqori sinf o'quvchilarini 3 ta yo'nalish bo'yicha kasbga o'rgatish yo'lga qo'yildi. Bu yo'nalishdagi ishlarni ham izchil davom ettirishimiz zarur.

Statistik ma'lumotlariga ko'ra, oxirgi ikki yilda chet tilini bilish sertifikatiga ega bo'lgan maktab bitiruvchilarining soni 6 ming nafardan 18 ming nafarga ko'paygan, 2023-yilda xorijdan taklif etilgan 500 nafar chet tili mutaxassisi maktablarimizda ish boshladi. Kelgusi yillarda ularning sonini 3 barobar oshirish hamda 10-11 sinflarda bir qator fanlarni o'quvchilarning tanlovi asosida chuqurlashtirilgan holda oq'itishni rejalashtirganmiz.

Ta'lim muassasalarida chet tillarini o'qitishga bu darajada katta e'tibor qaratilayotgani bejiz emas. Maktabni dunyo imoratlarining eng ulug'i, deb hisoblagan ma'rifatparvar jadid bobomiz Mahmudxo'ja Behbudiy o'z davrida **“Bizga ikki emas, to'rt til kerak!”** degan g'oyani ilgari surib, shu orqali diniy va dunyoviy ilmlarni chuqur o'rganish hamda tashqi dunyo bilan aloqalarni mustahkamlash mumkinligini asoslab bergan edi.⁴

Xulosa

Globalashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida inson kapitali mamlakatning asosiy boyligi va raqobatbardoshligining hal qiluvchi omiliga aylanmoqda. O'zbekistonda Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ta'lim tizimi tubdan yangilanmoqda: maktabgacha ta'lim qamrovi 27% dan 72% ga, oliy ta'lim qamrovi esa 9% dan 42% ga (hozirgi ma'lumotlarga ko'ra 47% atrofida) oshirildi, oliy o'quv yurtlari soni 77 tadan 212 taga yetkazildi, o'qituvchilar maqomi Konstitutsiyada mustahkamlandi,

⁴ Mirziyoyev, Shavkat Miromonovich, Hozirgi zamon va Yangi “O'ZBEKISTON”, TOSHKENT: 2024. – B 62-65.

moddiy-texnik baza yaxshilandi, chet tillari va chuqurlashtirilgan ta'lim yo'nalishlari rivojlantirilmoqda. Ishda ta'limning nafaqat iqtisodiy, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati ta'kidlanib, O'zbekistonning o'rta asrlar ilmiy merosini (Samarqand, Buxoro, Xorazm markazlari) zamonaviy Renessans uchun asos sifatida qayta tiklash zarurligi qayd etiladi. Xulosa qilib aytganda, inson kapitalini rivojlantirish orqali O'zbekiston rivojlangan davlatlar qatoriga kirishga qodir bo'ladi, buning uchun ta'lim, ilm-fan va innovatsiyalarga doimiy sarmoya kiritish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Ilm-fan va oliy ta'lim sohasini rivojlantirish bo'yicha yig'ilishdagi nutqi // Prezident rasmiy sayti. – 2019. – 28-may. <https://president.uz/uz/lists/view/2604>
2. Mirziyoyev Sh.M. Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston. – Toshkent: "O'zbekiston", 2024. 514-b
3. Mirziyoyev. Sh.M. Vatan va xalq haqida o'ylar. – Toshkent: "O'zbekiston", 2025. – 448-b